

ESILÄÄKE

► 28-vuotias Stefan Whatberg vilkaksi itseään sairaalan ankean pukuhuoneen peilistä. Hoikka ja lihaksikas smurffin-sinisen työasun verhoama vartalo ei todellakaan päässyt täällä oikeuksiinsa. Tummanruskeat, ohimoilta ja niskasta itsepäisesti kihartuvat suortuvat karkailivat tiskirätiltä näyttävän leikkaussalimyssyn alta. Moitteettomasti kaartuvien ripsien kuorruttamissa suklaanruskeissa silmissä paloi pohjaton suru. Stefan naurahti väkinäisesti peilikuvalleen. Ulkonäkö oli hänelle yhdentekevää. Tässä yliopistollisessa sairaalassa hän keskittyisi ammatitaitonsa kehittämiseen ja erikoislääkärin tutkintonsa suorittamiseen. Tahtomattakin mieleen palautui kuva Katariinasta norsunluunvalkoisessa hääpuvussa kevätauringon leikkiessä tämän kullankaaleilla hiuksilla. He olivat täydelliset toisilleen. Tai niin Stefan ainakin luuli. Stefanin mieli synkistyi ja käsi puristui nyrkkiin mielikuvan piirtyessä terävänä verkkokalvoille. Katariina Jorman syleilyssä keskussairaalan liinavaatevarastossa. Syvällisempi syljenvaihto olisi ollut mahdollista vain Glideskopella™. Jorma säästyi täpärästi monivammalta, jonka Stefanin verisuonistossa kohiseva adrenaliini olisi vaivatta aiheuttanut. Väliin pääsi ortopedian ylilääkäri lonkkaproteesin kanssa. Suojeli omiaan, ajatteli Stefan katkerana.

Stefanin oli rakennettava elämänsä uudelleen. Onneksi kurssikaverit

olivat palanneet paikkakunnalle viimeistelemään erikoistumispalvelujaan. Viikonloppu olikin vierähtänyt kosteissa tunnelmissa yökerhoja kierrellen. Kauniista naisistakaan ei ollut pulaa. Oli Stefanin nuoren ja innokkaan opiskelijatyön kotiinsa vienyt, jos harmaata ja nuhuista sairaalan vuokrataloa nyt voi kodiksi kutsua. Intubaation ja ventilaation jälkeen tyttö olisi halunnut tavata uudelleen, mutta Stefan ei ollut jaksanut vastata viesteihin. Katariinan muisto kummitteli karvaana mielessä. Käytävästä kuuluvat askeleet havahduttavat Stefanin ajatuksiin. Vilkaistu peiliin ja rohkaiseva katse kuin vakuutuksena peilikuvalla siitä, että murheen aika on ohitse. Uusi elämä alkakoon!

31-vuotias Saara Hyttinen oli vasta valmistunut erikoislääkäri. Viikonloppu oli mennyt jälleen ensihoitopäivystyksessä. Saara olisi varmasti asunut työpaikallaan ilman tulipalosta pelastettu jalohaukkaa, joka oli elävä muisto pyyteettömästä kehitysaputyöstä Afrikassa. Kotona kaikki oli yhtä sekamelskaa. Siskokin oli käynyt yllätysvierailulla herkkuruokineen. Siskon mukaan Saara työskenteli liikaa, söi liian vähän ja ennen kaikkea laiminlöi seuraelämänsä. Saara oli kiitollinen huolenpidosta, mutta mielipiteet Saaran elämästä sisko olisi voinut pitää itsellään. Ärtymyksensä Saara sai mielestään hyvin peitettyä. Olivathan he siskon kanssa ainoat toisilleen. Muu

perhe oli menehtynyt vain muutama vuosi sitten lento-onnettomuudessa. Perheen omistama pienlentokone oli teknisen vian vuoksi eksynyt reitiltään lumimyrskyssä kohtalokkain seurauksin. Äänetön suru poltti rinnassa ja sai hengityksen salpaumaan. Saaran korkeat poskipäät kostuivat kyynelistä ja hoikka, mutta muodokas vartalo värähteli kaipauksen padon murtuessa. Puhelin pärähti soimaan ja pakotti Saaran ryhdistäytymään. Puhelinta repusta kaivaessaan Saara tiesi ettei hän kestäisi enää yksikään jäähyväisiä. Seuraelämä sai siis odottaa.

Stefan yritti saada intranetistä selville sijoituslistaa, sillä kevään tehohoitokongressiin ilmoittautumisella olisi jo kiire. Stefan toivoi, että sairaalan muut tietojärjestelmät olisivat sentään tältä vuosituhannelta. Onneksi seuraava päivä oli varattu henkilökohtaiseen perhedytykseen keskusleikkausostolla. Kansliassa Saara oli uppoutuneena tietokoneensa taakse ja vaaleat hiukset hapsottivat huolellisesti asetellun leikkaussalimyssyn alta. Stefan muisti Saaran jo opiskeluajoilta. Saara oli muutamaa vuotta vanhemmalta kurssilta ja oli pitänyt anatomian pienryhmäopetuksia Stefanin ensimmäisenä opiskeluvuonna. Anatomian laitoksen väitöskirjatyöntekijät joutuivat pitämään ensimmäisen vuoden opiskelijoiden pienryhmäopetukset. Hän muisti kuinka lukutoukan oloinen Saara oli tuolloin punastellut poikien

kysymyksille. Opetusten pitäminen ei vaikuttanut Saaran suosikkitehtävältä, mutta hän muisti naisen suoriutuneen tehtävästään hyvin.

Saara oli saanut tehtäväkseen huolehtia uuden erikoistuvan lääkärin leikkaussaliin perehdytyksestä. Hän tykkäsi opettamisesta ja odotti huomista innolla. Aamulla kahvihuoneessa naiset olivat puhuneet uudesta komeasta lääkäristä. Vaikutti siltä, että kahvihuoneen hameväki oli villiintynyt tulokkaasta. Hän ei jaksanut osallistua tyhjänpäiväiseen juoruiluun, eikä hän ymmärtänyt kuinka yksi mies sai tuollaisen kohun aikaan. Huomenna varmasti uteliaita riittäisi. Jokainen tuntui janoavan tietoa uudesta lääkäristä. Voi poika parkaa, mietti Saara.

Saara kohotti katseensa tietokoneen ruudulta ja kohtasi Stefanin arvioivan katseen. Saara henkäisi syvään saamatta ääntää kuuluviin. Stefanin intensiivinen katse tuntui riisuvan Saaran kovaksi kiillotetun haarniskan ja ulottuvan sieluun saakka. Stefanin tummat silmät olivat vakavat ja sumuisen surumieliset. Kasvot olivat kaunispiirteiset eikä täydellistä vaikutelmaa rikkonut kuin oikeassa ohimossa oleva rosainen arpi. Saara ymmärsi miksi mies oli kuumentanut kahvihuoneen tunnelman. ■

Rakkauden kemiaa

Rakastuminen on stressin kaltainen olotila. Se johtaa lisämunaisten kortisolien tuotannon voimistumiseen niin naisilla kuin miehillä. Muutos vahvistaa valppautta, auttaa suuntaamaan enemmän huomiota tärkeäksi koettuun asiaan ja lisää valmiuksia toimia yllättävienkin käänteiden vaatimalla tavalla. Rakastumisen seurauksena testosteronin tuotanto miehillä laimenee, naisilla vahvistuu. Nämä toisilleen vastakkaiset muutokset lähentävät sukupuolia kemiallisella tasolla toisiinsa. Testosteronin hiipussa miesten käytös saattaa pehmentyä, kun sitä vastoin vaikutuksen vahvistuessa naisten käyttäytymisen saattaa muuttua mukautuvammaksi toisen ehdotuksille.

Lisämunaisten ja sukurauhasten herättyä aivot alkavat hallita rakastumisen kemiaa. Serotoniinin voimakas purkaus hermostolujen varastorakkuloista saa aikaan ekstaasin kaltaisen lähei-

syyden ja hyvänolon tunteen. Empatia kasvaa. Aikaa ja tilaa annetaan omien tunteiden lisäksi myös toisen tunteille.

Elimistön itsensä tuottamat morfiinin kaltaiset aineet tuovat hyvänolon ja onnen tunteen. Rakastuminen syyttää liki samat aivoalueet kuin morfiini. Sisäsyntyiset morfiinit sammuttavat nälän ja kivun tunteet. Vahvan opioidituotannon seurauksena dopamiinin vaikutukset voimistuvat sekä rakastuneen miehen follitropiinin tuotanto heikkenee kaksi kolmasosaa, mikä testosteronin hiipumisen ohella lamaa edelleen kivesten toimintaa. Aivokuivissa rakastuminen muistuttaakin enemmän riemua kuin seksiä. Kaikki nämä muutokset kehossa ja aivoissa luovat hedelmällisen kemian, jotta suhde pysyisi ja jatkuisi rakastumisesta rakkauteen. Henkilöiden välinen kemia kuitenkin ratkaisee, miten suhde jatkuu.

Timo Partonen

LT, psykiatrian dosentti, tutkimusprofessori, THL

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/aiheet/tietopakettit/kesaterveys/rakastumisen_kemiaa